

## הלכות ברכת המזון קצורקצו תקמט

אוכלים משל בעל הבית מצטרפין<sup>12</sup> (שרך בעל הבית להאכל אורחים להם כל צרכם וא"כ אף אם יאכל זה מפרוסה שחתך זה לצורך עצמו אינו נהנה אלא משל בעל הבית כיון שלא יחסר להמו של זה<sup>13</sup> משא"כ באוכלי בשר וגבינה שאין יכולים לאכול זה מהפרוסה שחתך זה אע"פ שיכולים להתוך כל אחד פרוסה לעצמו מכבר אחד בפרט קודם נניעתם בבשר ובחלב<sup>14</sup> אין זה מועיל לחברם ולצרפם כי מה לי בכרות נפרדים ומה לי בכר אחד):

### קצו דין צירוף לזימון ג' או עשרה וכו' מ' סעיפים:

א שנים שאכלו כאחת וגמרו סעודתם וכו' שלישי<sup>15</sup> וקבע אצלם<sup>16</sup> אם אינם שבעים כל כך<sup>17</sup> בענין שאם היו מביאים לפניהם איזה דבר החביב אצלם לקטח סעודה<sup>18</sup> היו יכולים לאכול ממנה<sup>19</sup> אפילו כל שהוא<sup>20</sup> לא נגמרה סעודתם עדיין ומצטרף עמהם אע"פ שלא אכלו כלום משבא אצלם.

ואם אמרו כבר נברך ברכת המזון הרי הסיתו דעתם מלאכול עוד ונגמרה סעודתם ושוב אינו מצטרף עמהם<sup>21</sup> אלא א"כ אכלו עמו<sup>22</sup> (ואין צריך לומר אם הסיתו דעתם בפירוש מלאכול עוד<sup>23</sup> ואף להאומרים<sup>24</sup> שהיסח הדעת מאכילה אינו זקוק לחזור לברך המוציא אם נמלך לחזור ולאכול מפני שדרכו של אדם להיות נמלך בסעודתו להמשך מסעודה קטנה לגדולה מ"מ כל זמן שאינו נמלך וחוזר ואוכל נגמרה אכילה הראשונה בהיסח דעתו כיון שעומד ברעתו ואינו חוזר ממנה<sup>25</sup>.)

ומ"מ אפי' נטלו ידיהם מים אחרונים<sup>26</sup> מצוה שיהווה ויטלו מים ראשונים ויברכו המוציא ויאכלו כות כרי לברך בוימון<sup>27</sup> ואפי' אם זה אינו הפץ לאכול כלל מצוה שיתנו לו לאכול מעט כרי לזמן עליו<sup>28</sup> שכל שנים שאכלו כאחד מצוה עליהם לחזור אחר זימון כל מה שיכולים כמ"ש בס"י קצ"ג<sup>29</sup>:

ב אין מזמנין אלא על מי שאכל כוית<sup>30</sup> שפחות מכוית אינו נקרא אכילה<sup>31</sup> ואפי' אבל פה.

ומשאכל כוית<sup>32</sup> מזמנין עליו ומצטרף בין לג'<sup>33</sup> בין לעשרה אפילו אבל כוית ירק<sup>34</sup> או שאר

לו אור ורוע ח"א סי' קגה. רמ"א סי"ג.  
לה פ"ו סי"ג.

לט בקשת הגהות מנהגים הל' תשעה באב אות נו,  
ורש"ל בביאורו למנ"י ענין כן, ומלבושי יום טוב.  
הובאו במ"א סי"א א, ובאילה רבה סי"ב.

#### סימן קצו

א שחזק ברכת מז, א. מור וש"ע סי"א.

ב ברלעיל סי' קצט סי"ב וש"נ.

ג לבוש סי"א. אילת רבה סי"א א.

ד רש"י שם ר"ה אילו.

ה סמ"ג סי' כז בהל' ברכת הבנין.

ו רמב"ם הל' ברכות פ"ה הל"מ.

ז תוס' שם ר"ה אילו. רא"ש ברכות פ"ו סי"ח. מור וש"ע  
שם.

ח ברלמקן במקו המעין וש"נ.

ט ראה לעיל סי' קצט סי"ד.

י לעיל סי' קצט סי"א וש"נ.

יא חשמונות השורע דלא תקשי כמה שפסק כאן דהוי  
היפס הדעת אדמיש בסי' קעט סי"א שהביא ב' הדיעות.

יב עולות תמיד סי"א א שהקשה כן. דלא כרמ"א סי"ב.

יג שבת הוי היפס הדעת לדברי הכל, כדלעיל שם סי"ה  
וש"נ.

יד בי"ח ר"ה שנים. רמ"א סי"ג.

יד תשב"ץ סי' דט. שולח רשב"א ח"ו סי' נו. הגהות  
מיימנות הל' ברכות פ"ה אות ג. ש"ע שם.

טו סיום סי' זה בשו"ע לא הגיעו לדין. וראה ש"ע שם  
סי"א.

טז חזונה מז, א. מור וש"ע סי' קצו סי"ד.

יז נמרא מז, ב. וכ"ה לעיל סי' קפד סי"ב.

יח מורכבי ברכות סי' קעג. ש"ע סי"ב. מ"א סי"ח.

יט ח"ו בתוס' שם ר"ה תשעה. רא"ש ברכות פ"ו סי"א.  
ד"עה בתרא במור וש"ע סי"ג.

כ נמרא מז, א. מור וש"ע סי"ב. ואף שאין מזמנים אלא  
על הפת, ברלמקן סי' ריג. סי"ב וש"נ.

פירות<sup>כא</sup> ואפילו אין כוית בירק אלא שמיכלו בציר ואכל ויש בו כוית עם הציר שעל גבי הוית מומזנין עליו<sup>כב</sup> שהציר מצטרף כמ"ש בס"י ר"י<sup>כג</sup> ואפילו לא אכל כלום אלא ששה<sup>כד</sup> רביעית מאוזה משקה<sup>כה</sup> ואפילו מן המים<sup>כו</sup> מצטרף עמהם ועונה ברוך שאכלנו ששתיה בכלל אכילה<sup>כז</sup>.

והוא שאכל כוית זה או שתי רביעיות זו לאחר שעלה והיסב עמהם על המטה בימי חבמי התלמוד שכך היתה דרך קביעות סעודתם ובזמן הזה בישיבה בשלחן אחר שאל"כ אף מי שאוכל פת אינו מצטרף כמ"ש בס"י קצ"ג<sup>כח</sup> ומכל מקום א"צ לישב אלא בשעת אכילתו או שתיתו אבל בשעת הוימון יכולים לזמן עליו אפילו עומד בחוץ לפני הפתח כמ"ש בס"י קצ"ד<sup>כט</sup>.

ואפילו ג' שאכלו ירק או שתי מצטרפים לשבעה שאכלו פת לזמן בשם הואיל ורוב הניכר הוא מאוכלי פת אבל ששה שאכלו פת אין מומזנין בשם בצירוף ד' שלא אכלו פת שששה אינם רוב הניכר<sup>ל</sup>.

ויש אומרים<sup>לא</sup> שלא הקילו באכילת ירק או שאר אוכלים חוץ מן הפת ובשתיית כל משקה אלא להצטרף לעשרה שכבר יש מאוכלי הפת שיעוד הראוי לוימון אלא שאינו רשאי להזכיר השם כפחות מעשרה לכן די בצירוף ג' אוכלי ירק או שותים אוזה משקה שהם יכולים ג"כ לענות עמהם ברוך אלהינו שאכלנו משלו אבל בווימון ג' כל שאין ג' שאכלו פת שהם חייבים בווימון אין מומזנין בצירוף מי שלא אכל פת כיון שאינו חייב בווימון.

ויש לחוש לדבריהם לכתחלה שאם אכלו ב' ובא שלישי אצלם ויכולים להוקיפו שיאכל כוית פת יתנו לו פת אבל אם אינו הוצה נהגין ליתן לו לשתות או לאכול מיני מנדים ומוזמנים עליו כסברא הראשונה<sup>לב</sup>:

ג' וכל זה לענין צירוף אבל ג' אוכלים פת שמוזמנים לדברי הכל יכול לענות עמהם אף מי שאכל כוית ירק או שתי רביעית ואפי' שלא בישיבה בשלחן עמהם כמו שיתבאר בס"י קצ"ח<sup>לז</sup>:

ד' המצטרף צריך ליהרר שלא לברך ברכה אחרונה עד שיומנו עליו שאם בירך ברכה אחרונה על אכילתו או שתיתו שוב אינו יכול לזמן ולענות עמהם שכבר נסתלק מהם<sup>לח</sup>:

ה' עד היכן הוא הוימון עד סיום ברכת הזן<sup>לח</sup> שכל המצטרפים לוימון צריכים לכיין ולשמע ברכה ראשונה מברכת המזון מפי המזמן כמ"ש בס"י קצ"ג<sup>לז</sup> ואע"פ ששמע

כא בריתא שם (גרוגרת).

כב כבש ס"ב.

כג ס"ה זה בשע"ר לא הניע לידנו. ועי' מ"א סק"א. לעיל ס"ה קנה ס"ז ושל"ג.

כד ברכות מה, ב (יו).

כה תוס' שם. מרדכי ברכות ס"ה קנ"ג. מור וש"ע שם.

כו מ"א סק"ו.

כז יבא ע"א. א' תוס' ומרדכי שם. וראה גם לקמן ס"ה תרי"א ס"ב.

כח כט סק"ב. וראה גם לעיל ס"ה קסו סט"ז ואיל"ך.

כט סק"ב.

ל גמרא שם. מור וש"ע שם.

לא דמב"ם הל' ברכות פ"ה הל"ח. דיעה א' שכמור וש"ע שם.

לב כנסת הגדולה בתבילי. מ"א סק"ב.

לג סק"ב ב' תש"ג.

לד מ"א סק"ד. בשם האגודה ברכת ס"ה קפו בשם הר"ר מנחם. וראה לעיל ס"ה קנ"ד ס"א שאם אכל פת ובירך

ברכת המזון עדיין יכולים לזמן עליו.

לה רב שו"ת ברכות ז'ו, א. לפירוש התוס' שם ד"ה עד היכן, ופסק כותדה. רא"ש שם ס"ב (לפירוש הב"י

ודרכי משה לקמן ס"ר סק"א). רבנו יונה שם ד"ה ולענין בשם בה"ש ברכות פ"ז. מור ומ"א ס"ה ר' ס"ב.

לו סיום ס"ה זה בשע"ר לא הניע לידנו, וראה לקמן ס"ה ר' ס"א תש"ג.

## הלכות ברכת המזון קצו תקנא

ברכת הזן לא נפטר בה מברכה אחרונה על אכילתו<sup>17</sup> אלא א"כ אבל המרים ובשתיה לא נפטר אלא א"כ שתה יין כמו שיתבאר בס"י ר"ח<sup>18</sup> ומ"מ לכתחלה יכוין שלא לצאת ידי חובתו לכתחלה בשמיעתו ברכת המזון שלכתחלה צריך לברך על כל מין ברכה הראויה לו<sup>19</sup> כמו שיתבאר<sup>20</sup>.

ז שנים שאכלו ושבעו ונתנו לשלישי לאכול מעט שיצטרף עמהם לזימון אם אכל כזית פת יכול לברך להם ברכת המזון אפי' לא אכל כדי שביעה ואינו חייב בברכת המזון מן התורה<sup>21</sup> כמותם<sup>22</sup> לפי שמן התורה אף מי שלא אכל כלל יכול להוציא את מי שאכל ושבע שלא אמרו<sup>23</sup> כל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם אלא כמו שאינו מצווה כלל כמו נשים במצות שאינן נוהגות בהן<sup>24</sup> אבל כל שמצוה זו נוהגת בהן אע"פ שלא נתחייב בה עתה הוא אלא חבירו נקרא הוא ג"כ מחוייב בדבר<sup>25</sup> מדין ערבות<sup>26</sup> שכל ישראל ערבים זה בזה<sup>27</sup> ועליו להציל חבירו מעון ולפוטרו ממצוה שנתחייב בה<sup>28</sup>.

ואף שברכת המזון היא ברכת הנהנין ובברכת הנהנין מי שאינו נהנה אינו מוציא את מי שנהנה לפי שאינו מחוייב בברכה זו משום ערבות הואיל ואינו חובה על חבירו שיכול הוא שלא ליהנות ושלא להתחייב בברכה כמו"ש בס"י קס"ז<sup>29</sup> מ"מ בברכת המזון<sup>30</sup> כיון שכבר נהנה ונתחייב לברך<sup>31</sup> מחוייב הוא להצילו מעון ולברך לו.

אלא שהחכמים אמרו שמי שלא אכל פת אינו יכול לברך ברכת המזון שאין לברך ברכת הנהנין בלא הנאה<sup>32</sup> וסמכו זה<sup>33</sup> על מה שכתוב<sup>34</sup> ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך ואפי' אם זה שאכל ושבע אינו יודע לברך אין חבירו מברך לו<sup>35</sup> שיש כח ביד החכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה<sup>36</sup> ועוד שזה אינה עקירה שיכול אחר לאכול עמו ולברך לו אבל מי שאכל פת אפי' כזית כיון שמברך על הנאת עצמו מוציא ג"כ חבירו שאכל כדי שביעה.

אבל אם לא אכל כזית פת שמברכין אחריו ברכת המזון אפי' אבל תבשיל מחמשת המינים שמברכין אחריו מעין שלש אינו יכול לברך ברכת המזון כדי להוציא את האוכלים פת<sup>37</sup> אפי' לא אכלו אלא כזית.

לו רא"ש הובא בסור ושורע ס"ג.  
 לח ס"י זה בשנו"ר לא הגיע לדינינו. וראה שול"ע שם ס"ג.  
 לזה ברה"ט פ"א ה"ט וס"ג.  
 לט ח"א ס"ק ג.  
 מט בס"י רח שלא הגיע לדינינו. וראה לזה ברה"ט פ"א ה"ט וס"ג.  
 וראה גם לקמן ס"י רב סכ"ד.  
 נא כדלעיל ס"י קפ"ב וס"ג.  
 מב רש"י ותוס' וז"ל, א ד"ה ע"ה, רא"ש ברכות פ"ג ס"י סא.  
 מג ר"ה כ"ג, א. ברכות כ. ב.  
 מד כדלעיל ס"י קפ"ב וס"ג. וראה גם לקמן ס"י קנ"ג סוף פ"ג.  
 ס"ט. ס"י רע"א פ"ה ה"ג. ס"י רפ"ב ס"ה. ס"י רע"ג ס"ט. ס"י קפ"ב ס"ג.  
 מה ראה גם לעיל ס"י קפ"ב. חקרי הלכות ח"ג יא, א.  
 מז כדלעיל ס"י קס"ז וס"ג.  
 מז שבעות לש"א, א. מנהדרין כו, מע"ב.  
 מח רבינו יונה ברכות כ, ב ד"ה תפלה ומנוחה. רא"ש ברכות פ"ג ס"ג.  
 מט סוף כג וס"ג.

נ תוס' שם. רא"ש ברכות פ"ג ס"י כא.  
 נא חרשי אנשי שם ברכות פ"ג (לה, ב ס"ק א). ב"י סוף ס"י קפ"ו. מעניני יום מוב ברכות שם ס"ק י.  
 נב רבינו יונה ברכות סח, א ד"ה ובהא דאמרינן. רא"ש ברכות פ"ג ס"ג.  
 נג ירושלמי ברכות פ"ג ה"ג. הובא ברא"ש ברכות פ"ג ס"י כא.  
 נד בדברים ה, י.  
 נה שנים בשאר ברכות המצות אינו יכול לפטור אלא את מי שאינו בקו, כדלעיל ס"י ח ס"א וס"ג, משא"כ בברכת הנהנין וברכת המזון שאם לא נתחייב אינו יכול לפטור אפילו מי שאינו בקו, כדלעיל ס"י קס"ז וס"ג. וס"י קנ"ג ס"א (שרק כשמקבעו לאכול דוד יכול להוציא את מי שאינו בקו).  
 נו כדלעיל ס"י קכ"ב וס"ג. ועמ"ש לעיל ס"י קנ"א.  
 נז ב"י ד"ה ודוקא לאצטרופי ממשמעות הרמב"ם הל' ברכות פ"ה ה"ח.

## תקנה

## הלכות ברכת המזון קצו

ויש אומרים<sup>101</sup> שמי שלא אכל כדי שביעה אינו מוציא את מי שאכל כדי שביעה ומוב לחוש לדבריהם לכתחלה שאם בני חבורה מקצתם אכלו כדי שביעה ומקצתם לא אכלו כדי שביעה מברך אחר מהאוכלים כדי שביעה ויוצאים האחרים<sup>102</sup> אלא א"כ שהאוכלים כדי שביעה אין בהם מי שיוודע לברך אוי יברך מי שאכל כוית ויוציא את כולם ירי חובתם<sup>103</sup> (אם היה שבע כבר קודם שאכל הכוית שאי אפשר לו להביא עצמו לירי חיוב של תורה<sup>104</sup> ע"י שיאכל יותר אבל אם אפשר לו לאכול יותר יש לחוש לסבא האחרונה):

ז ואם אכלו כולם כדי שביעה ומקצתם שתו ומקצתם לא שתו והם האבים לשתות מוב שיברך מי ששתה<sup>105</sup> לפי שיש אומרים<sup>106</sup> שמן התורה אינו חייב לברך אלא אם שתה אם הוא תאב לשתות שנאמר<sup>107</sup> ואכלת ושבעת ודרשו חכמים<sup>108</sup> ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואע"פ שאין דבריהם עיקר שזה סמך בעלמא הוא שמכבו חכמים<sup>109</sup> לחייב ברכת המזון על כוית שנאמר ואכלת זו אכילה ואכילה בכוית ושבעת זו שתיה אבל אין המקרא יוצא מירי פשוטו שאינו חייב לברך אלא כשאכל ושבע ואפי' לא שתה מ"מ טוב לחוש לדבריהם במקום שאפשר שיברך מי ששתה.

אבל אם מקצתם אכלו לשובע ולא שתו ומקצתם לא אכלו לשובע ושתו יברך מי שאכל לשובע אע"פ שלא שתה כיון שהעיקר כהאומרים שחייב ברכת המזון מן התורה תלוי באכילה כדי שביעה ולא בשתיה<sup>110</sup>:

ח וכל זה כשמכריזים בומוזן כתיקון חכמים שהמוזן לבר הוא מברך ומוציא את כולם ירי חובתם אבל עכשו שכולם מכריזים בלחש עם המוזן אין לחוש לכל זה ויכול לברך אף מי שאכל כוית לבר ולא שתה אע"פ שיש אחרים שאכלו לשובע ושתו<sup>111</sup>.

אלא שכבר נתבאר בס' קפ"ג<sup>112</sup> שאין לנהוג כן אלא ישמעו מפי המוזן לפחות עד סיום ברכת הוזן:

ט מי שתיה כבר שבע קודם שאכל ואכל אכילה גסה אם נהנה גרונו מאותה האכילה מברך לפניו ולאחריו ומוציא אחרים ירי חובתם<sup>113</sup> אף על פי שהם חייבים מן התורה והוא אינו חייב אלא מדברי סופרים<sup>114</sup> אבל אם נפשו קצה עליו ואין גרונו נהנה מאכילתו אינו מברך כלל לא לפניה ולא לאחריה<sup>115</sup> לפי שזו אינה חשובה אכילה כלל מצות שבתורה בין לענין מצות עשה כמו שנתבאר בס' תע"ז<sup>116</sup> בין לענין מצות לא תעשה כמה שכתבנו בס' תרי"ב<sup>117</sup>:

**סח** ברכות מג. ב כרבי מאיר.  
**סח** תוס' שם ד"ה רבי מאיר.  
**סח** ת"א ס"ק יב.  
**סח** ב"י ד"ה ונראה דלא. ת"א ס"ק י.  
**סט** מעוף י.  
**ע** פסקי ריא"ז ברכות פ"ו ה"ב אות ה. שולטי גבורים.  
**עא** ברכות פ"ז (לה, ב) אות ב. ת"א ס"ק יב.  
**עב** כדלעיל סוף פ"ז ושי"ג.  
**עב** פסקי ריא"ז ושלטי גבורים ומ"א שם. וראה גם לקמן ס"ד ר"ד ספ"ו.  
**עג** מעוף ה.  
**עד** מעוף ה.

**נח** בח"ג ברכות פ"ו. הובא ברש"י ותוס' ורא"ש שם. ונו"י רבינו יונה ברכות מה, א ד"ה ונדא דאמרנן, ובי"י סוף ד"ה כתב בה"ג, שכן נראה דעת הרמב"ם בהל' ברכות פ"ה ה"ג. להם חמדות ברכות פ"ו אות ג. מסתימת האחרונים.  
**נט** רא"ש שם. פור ושורע ס"ד.  
**ס** ע"י לעיל ס' סג ס"א.  
**סא** כיון שכבר שבע קודם שאכל. וכ"ה לקמן ס"ג. ואם שבע ע"י כוית זה ראה פ"ג וציונים. סדר ברה"ג פ"ב סוף ד"ב ושי"ג. משנה שלמה ס"ג ס"ק מ.  
**סב** ת"א ס"ד.  
**סג** מורדכי ברכות רמז קעז, ושכלי הלקט ס' קד, בשם ס' יריאם ס' רנג.  
**סד** דברים ה, י.